

بررسی تأثیر سبک زندگی اسلامی بر ارتقای سرمایه اجتماعی مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۳/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۶/۲۷

سمیه عربی^۱

محبوبه سلیمان پور عمران^۲

چکیده

هدف این تحقیق بررسی نقش سبک زندگی اسلامی بر ارتقای میزان سرمایه اجتماعی در دانشگاه است. تحقیق حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش پژوهش، توصیفی - پیمایشی و به لحاظ تبیین رابطه، از نوع همبستگی محسوب می‌گردد. جامعه آماری شامل کلیه ی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد به تعداد ۱۸۷۴ نفر بوده که مطابق جدول مورگان ۳۲۰ نفر به صورت نمونه به روش تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار جمع آوری اطلاعات پرسشنامه سرمایه اجتماعی اونیکس و بولن (۲۰۰۰) و پرسشنامه سبک زندگی اسلامی کاپیانی آرانی (۱۳۸۸) بود. روایی ابزار از نوع صوری و محتوایی بود که مورد تأیید خبرگان قرار گرفت و پایایی آن به روش ضریب آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۹۲ و ۰/۸۰ برآورد شد. روش تحلیل داده‌ها، آزمون‌های توصیفی و استنباطی شامل کولموگروف، همبستگی پیرسون و رگرسیون بود و تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS نسخه ۲۰ صورت گرفت. نتایج نشان داد که بعد مالی، سلامت و زمان شناسی سبک زندگی اسلامی بر میزان سرمایه اجتماعی تأثیر ندارد. بنابراین هشت بعد دیگر در ابعاد امنیتی، اجتماعی، باورها، عبادی، اخلاقی، خانوادگی، تفکر و علم و سبک زندگی اسلامی در صورت رشد و بهبود، توانایی بالا بردن سطح سرمایه اجتماعی در دانشجویان دانشگاه را دارد.

واژگان کلیدی: سبک زندگی اسلامی، سرمایه اجتماعی، دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی

۱. کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد

۲. استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد، نویسنده مسؤول

مقدمه

سبک^۱ به معنای روش و منش و چگونگی کار است (گیدنز، ۱۳۸۵: ۸). اصطلاح سبک زندگی پیوند مستقیمی با مجموعه‌ای از مفاهیم، مانند عینیت و ذهنیت، فرهنگ و جامعه، فرهنگ عینی و ذهنی، شکل و محتوا، رفتار و معنا، اخلاق و جهان بینی دارد و به زندگی انسان، اعم از بُعد فردی، اجتماعی، مادی و معنوی او نظیر بینش‌ها، ادراک‌ها و اعتقادات، ارزش‌ها، تمایلات و ترجیحات اعم از اعمال هوشیارانه و غیرهوشیارانه، حالات و وضعیت جسمی مربوطند (جانی پور و ستوده‌نیا، ۱۳۹۲: ۸۰).

بسیاری از برنامه‌های توسعه کشورها بدون در نظر گرفتن ملاحظات سرمایه اجتماعی، ممکن است به نتیجه مطلوب نرسد. بنابراین در تدوین و اجرای برنامه‌های توسعه، باید توجه ویژه‌ای به آن صورت گیرد. مطابق سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور، یکی از ویژگی‌هایی که جامعه ایران در افق این چشم‌انداز باید داشته باشد، به صورت زیر عنوان شده است: متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی در تولید ملی. با توجه به اهمیت این سرمایه در فعالیت‌های روزانه و پیشرفت کشور و لزوم دستیابی به آن و اهمیت این موضوع که تا چه حد باورها، رفتارها، نگرش و تفکرات افرادی که سبک زندگی آنها از اسلام و رفتارهای اسلامی نشأت گرفته است و می‌تواند بر سرمایه‌های اجتماعی جامعه تأثیر بگذارد، مبحثی با اهمیت است. از آن جایی که سرمایه‌ی اجتماعی مجموعه‌ای از مفاهیمی مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌هایی است که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه اعضای یک اجتماع شده و در نهایت منافع متقابل آنها را تأمین خواهد کرد (Putnam, 2002)، بنابراین نابه‌جا نیست که بپنداریم که از سبک زندگی افراد در جامعه به شدت تأثیر می‌پذیرد. سرمایه اجتماعی عمدتاً مبتنی بر عوامل فرهنگی و اجتماعی بوده و شناسایی آن به عنوان یک نوع سرمایه، چه در سطح مدیریت کلان و چه در سطح افراد، می‌تواند شناخت جدیدی از نظام‌های اقتصادی - اجتماعی ایجاد کند و به افراد در هدایت بهتر آن یاری رساند (آشنا، مرزبان و تسلیمی، ۱۳۸۵: ۲۵). نتیجه رفتارهای مبتنی بر اصول اسلامی، افراد را با نگرشی اخلاق‌مدارانه تربیت

می‌نماید، آنها را در محدوده رفتارها و باورهای اسلامی پرورش داده و در نهایت، سبب خواهد شد تا آنها در رفتارهای روزانه‌شان نیز تأثیر پذیرفته و بر اساس اصول اسلامی رفتار نمایند. در نتیجه، این که خروجی سرمایه اجتماعی که شامل ارتباط، نگرش، شناخت و ... می‌باشد، از سبک زندگی اسلامی افراد که در رفتارهای خود نمود می‌یابد و چگونه تأثیر می‌پذیرد و چه تأثیری بر خروجی‌های سرمایه اجتماعی دارد، مبحثی قابل تأمل و بررسی است. در مطالعات مختلف نشان داده شده است که معنویت به سرمایه اجتماعی (افراد جامعه)، کمک می‌کند که هیجانات منفی خود را کاهش داده و از تنش و اضطراب خود بکاهند و بهتر بتوانند مشکلات زندگی‌شان را مدیریت کنند و از راهبردهای مناسبی در جهت کاهش استرس و افسردگی‌شان استفاده نمایند و در عین حال، سلامت روان‌شان را حفظ نمایند، زیرا وجود افسردگی و تنش و اضطراب به عنوان یک عامل خطرزا می‌تواند زمینه بروز بیماری‌های جسمی و مشکلات متعدد بهداشت روان را فراهم کند (حسینی قمی و سلیمی بجستانی، ۱۳۹۰: ۷۰). در کشورهای اسلامی، بخش مهمی از فرهنگ و اعتقادات مردم متأثر از دین اسلام است. بنابراین در تحلیل سرمایه اجتماعی، سبک زندگی اسلامی افراد از اهمیت زیادی برخوردار خواهد بود (خادم علیزاده و افسری، ۱۳۹۵)، زیرا افراد باکیفیت، از تعاملات‌شان شناخته می‌شوند. در نتیجه‌ی این تعاملات است که سبک زندگی افراد، بر روابط تأثیر می‌گذارد. با تأکیدی که سرمایه اجتماعی بر روابط بین افراد در جامعه که شامل رفاقت، حسن نیت، اعتماد، خویشتن‌داری، احترام به دیگران و ... دارد، از سبک زندگی اسلامی تأثیر مثبت خواهد گرفت، زیرا آن چه در آموزه‌های دینی به افراد مورد توجه قرار می‌گیرد، پای‌بندی به رعایت اخلاق و انصاف در جامعه و در مواجهه با مردم می‌باشد. عنایت الهی با جمع است. اجتماع انسانی دست کم بر پایه دو امر بسیار مهم، مورد توجه خداوند است: الف) اجتماع نقطه اعتدال است برای دوری انسان از افراط و تفریط در عمل و نظر؛ ب) اجتماع جلوه وحدت است. وحدت سرمایه‌ی مهمی است برای غلبه بر دشواری‌ها. جامعه‌ای به خطا نمی‌رود که مشمول عنایت الهی باشد و عنایت الهی مشروط است نه مطلق. اجتماع تنها در صورتی که بر پایه تعالیم الهی شکل گیرد، می‌تواند کاربردهای

بسیار مهم خود را داشته باشد. مفهوم سرمایه اجتماعی ناظر به مرحله تعالی یافته اجتماع است، یعنی مرحله ای که انسان ها اجتماع را انتخاب کرده اند (عبدالهی، ۱۳۹۶). سرمایه اجتماعی به این دلیل برای نظریه پردازان و سیاست گذاران اجتماعی مهم است که کارکردها و پیامدهای فراوانی برای جامعه به همراه دارد. کارکردهای سرمایه اجتماعی در سطح فردی و اجتماعی شامل خانواده و مسائل جوانان، مدرسه و آموزش، زندگی اجتماعی، کار و سازمان، دموکراسی و حاکمیت، کنش جمعی و مشارکت، سلامت، جرم و خشونت و توسعه اقتصادی می باشد (موسوی و شیانی، ۱۳۹۴). بنابراین لازم است تا بررسی شود سرمایه اجتماعی از عوامل فردی، خانوادگی و اجتماعی که از ابعاد سبک زندگی افراد می باشد، چه تأثیری می پذیرد. ضرورت پژوهش حاضر، بررسی دیدگاه دانشجویان به عنوان قشر جوان و تأثیرگذار جامعه در اجتماع و فعالیت های اجتماعی می باشد. با توجه به این که بخش بزرگی از جمعیت خراسان شمالی را جوانان تشکیل می دهند، پژوهش حاضر در صدد است بررسی نماید که آیا شاخصه های سبک زندگی اسلامی با سرمایه اجتماعی، رابطه دارد؟

مبانی نظری

در دوره ای از تاریخ بسر می بریم که سبک زندگی از سنتی به سمت سبک زندگی نوین را تجربه می کند که می توان آن را حاصل عوامل فرهنگی و اجتماعی دانست (یوسف نیا، مهاجرانی و حقیقتیان، ۱۳۹۴). سازمان بهداشت جهانی^۱، سبک زندگی^۲ را الگوهای مشخص و قابل تعریف رفتار می داند که از تعامل بین ویژگی های شخص، برهم کنش روابط اجتماعی و موقعیت های محیطی و اجتماعی - اقتصادی، حاصل می شود (Kerr, 2000). چگونگی تعامل رفتارها و نگرش ها در زندگی روزانه، نشان دهنده ی سبک زندگی انسان است. مؤلفه های شناخته شده آن عبارتند از فعالیت های فیزیکی، اوقات فراغت، خواب و بیداری، روابط اجتماعی، روابط خانوادگی، معنویت، ایمنی و آرامش، تغذیه و به طور کلی باید گفت شیوه ای نسبتاً ثابت است که فرد اهداف خود

---

1. WHO
2. Life style

را به وسیله آن پی می‌گیرد.

مفهوم سرمایه اجتماعی^۱ در اوایل قرن بیستم برای نشان دادن حسن نیت، رفاقت و دوستی، ابراز همدردی و دلسوزی منبعث شده از مبادلات و معاشرت‌های اجتماعی، معرفی شد (خورشید و دربندی، ۱۳۸۹: ۱۴۹). زیمل (Zimmel, 1964) نیز از این مفهوم در قالب هنجارها و قواعد رفتاری به عنوان مبنای بده‌بستان استفاده کرد. ناهاپیت و قوشال (Nahapit & Ghoshal, 1998: 243)، آن را به عنوان مجموع منابع و ارزشی که در داخل شبکه‌ای از روابط فردی و سازمانی موجود است و از آن نشأت می‌گیرد، تعریف می‌کنند. بارت (Burt, 1997) بیان می‌کند که در حالی که سرمایه انسانی، کیفیت افراد را نشان می‌دهد، سرمایه اجتماعی کیفیت روابط بین مردم را نشان می‌دهد و مکمل سرمایه انسانی است. کالینز (Collinse, 2006) اشاره می‌کند نقطه نظر مشترک تمام تعاریف این است که ذی‌نفع (فرد، گروه یا سازمان) باید با دیگران ارتباط داشته باشد و این ارتباط، منبع و ارزش سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهد. سرمایه اجتماعی تأثیر عمده‌ای در توسعه و پیشرفت جوامع دارد (خادم‌علیزاده و افسری، ۱۳۹۵). هرچه مقدار این سرمایه در یک جامعه بیشتر باشد، همکاری و هماهنگی میان افراد و گروه‌ها بیشتر است، گردش اطلاعات بهتر صورت می‌گیرد، هزینه‌های مبادله کاهش می‌یابد، منابع اقتصادی به صورت بهتری به کار برده می‌شود و پیشرفت و توسعه جامعه سریع‌تر انجام می‌شود. اونیکس و بولن (Onyx & Bullen, 2000: 55). هشت عنصر مهم سرمایه اجتماعی را به این قرار مطرح کرده‌اند که شامل دو بعد اصلی شناختی و ساختاری سرمایه اجتماعی است: ۱- ابعاد شناختی (هنجارهای اعتماد) سرمایه اجتماعی شامل چهار عامل مشارکت در اجتماع محلی، روابط همسایگی، روابط اجتماعی با بستگان و دوستان و زمینه‌های کاری و شغلی ۲- سازه‌های ساختاری و ادراکی سرمایه اجتماعی شامل چهار عامل فعال بودن در متن اجتماع، احساس اعتماد و امنیت اجتماعی، مدارای فرهنگی و ارزشمندی و مفید بودن زندگی است. ناهاپیت و قوشال

(Nahapit & Ghoshal, 1998) سرمایه اجتماعی را به سه بعد ساختاری، شناختی و ارتباطی تقسیم می کنند:

الف) سرمایه اجتماعی ساختاری: سرمایه ساختاری شامل همه ذخایر غیر انسانی دانش در سازمان می شود که دربرگیرنده پایگاه های داده، نمودارهای سازمانی، دستورالعمل های اجرایی فرایندها، جهان بینی ها و برنامه های اجرایی است. به عبارت روشن تر، سرمایه ساختاری عبارت است از هر آن چه که در سازمان باقی می ماند، پس از آن که کارکنان به هنگام شب به خانه می روند.

ب) سرمایه اجتماعی ارتباطی: سرمایه اجتماعی ارتباطی توصیف کننده نوعی روابط شخصی است که افراد با یکدیگر به خاطر سابقه تعاملات شان برقرار می کنند. این بعد با سطوح بالایی از اعتماد، هنجارهای مشترک، تکالیف و هویت متقابل مشخص می شود. در واقع، سرمایه اجتماعی رابطه ای به ارتباط مؤثر بین همکارانی که یکدیگر را دوست دارند، به یکدیگر اعتماد دارند و با هم هویت می یابند، توجه دارد.

ج) سرمایه اجتماعی شناختی: بعد شناختی سرمایه اجتماعی، اشاره به مفاهیم و زبان مشترک در ساختار سازمان دارد. این بعد به عنوان یک ساز و کار اتصال دهنده، به افراد سازمان در ادغام و یکپارچه سازی منابع کمک می کند. در نتیجه، باعث کاهش تضاد، تسهیل ارتباطات و ایجاد اهداف مشترک می شود (غیائی ندوشن و امین الرعایا، ۱۳۹۵: ۱۸۷).

بررسی مسائل مختلف اجتماعی در هر جامعه باید با در نظر گرفتن فرهنگ، آداب و رسوم و اعتقادات آن جامعه صورت گیرد. در زندگی هر مسلمان در ابعاد شخصی، خانوادگی و اجتماعی، قواعد و الگوها و قالب ها و ملاک های اسلامی، نقش مهمی ایفا می کند. برای داشتن یک سبک زندگی خوشایند، دو نوع جهت گیری لازم است: (۱) بایدها و نبایدهای مورد قبول در زندگی؛ (۲) شیوه های اجرا و به عینیت رساندن آن. جهت گیری اول، به طور غالب ارزشی و اخلاقی است و جهت گیری دوم، مبتنی بر ارزش های عملی است. در این میان، آن چه اهمیت پرداختن به سبک زندگی را در پژوهش های اجتماعی و اعتقادی مبرهن می سازد، نتایج ناشی از انتخاب سبک های

مختلف برای زندگی است که در مواردی منجر به ظهور و بروز بسیاری از آسیب‌های اعتقادی، اخلاقی و اجتماعی در سطح جامعه می‌شود و در مواردی دیگر، رشد و پیشرفت‌های علمی، اقتصادی و فرهنگی را برای آنها به ارمغان می‌آورد. سبک زندگی اسلامی از ده شاخص، تشکیل شده است که نبود هر کدام سبب می‌شود سبک زندگی اسلامی ناقص باشد، مرز هر کدام از این شاخص‌ها قابل شناسایی است و البته وجود همه آنها در کنار هم، نتیجه‌ای فراتر از حاصل جمع ساده‌ی آنها به دست می‌دهد (شریعتی، ۱۳۹۲؛ کجباف و دیگران، ۱۳۹۰؛ کاویانی، ۱۳۹۰). این شاخص‌ها عبارتند از:

۱) **شاخص اجتماعی:** به وظایفی اشاره می‌کند که فرد در ارتباط با دیگران، فراتر از خود و خانواده هسته‌ای^۱ خود، انجام می‌دهد؛

۲) **شاخص عبادی:** به وظایفی از زندگی اشاره دارد که رابطه‌ی بین فرد و خداوند را نشان می‌دهد؛

۳) **شاخص باورها:** به مفاهیم درونی شده‌ای اشاره دارد که به طور مستقیم وظایف رفتاری زندگی نیستند، اما در لایه‌های زیرین عاطفی و شناختی، حضور دارند؛

۴) **شاخص اخلاق:** به صفات و رفتارهای درونی شده‌ای در فرد اشاره دارد که وظیفه رسمی و قانونی او محسوب نمی‌شود، اما فرد آن صفت را دارد و آن رفتار را انجام می‌دهد؛

۵) **شاخص مالی:** به رفتارهایی از فرد اشاره دارد که مستقیم یا غیرمستقیم به امور اقتصادی و مادی زندگی مربوط می‌شود؛

۶) **شاخص خانواده:** به رفتارها و روابط فرد از این حیث که عضوی از یک خانواده است، اشاره دارد؛

۷) **شاخص سلامت:** به تمام اموری اشاره دارد که به گونه‌ای در سلامت جسمانی و روانی فرد، ایفای نقش می‌کند؛

۸) **شاخص تفکر و علم:** به فضای شناختی فرد اشاره دارد، اعم از شناخت‌های موجود در فرد، تلاش برای افزایش شناخت‌های خود و ...؛

۱. خانواده‌های متمرکز امروزی می‌باشد و در مقابل خانواده گسترده قرار دارد

۹) شاخص دفاعی - امنیتی: به وظایفی اشاره دارد که به صورت فردی یا اجتماعی، به امنیت افراد مربوط می شود؛

۱۰) شاخص زمان شناسی: به وظایف فرد در ارتباط با استفاده بهینه از زمان مربوط می شود (کاویانی، ۱۳۹۰).

این شاخص ها هر کدام تأثیراتی دارند که در بین آنها به نظر، شاخص اجتماعی از مهم ترین شاخص ها باشد، زیرا ارتباط فرد را در جامعه و نهادهای خارجی تعیین می کند. همان چیزی که در اسلام تأکید زیادی بر آن شده است و مردم داری و اخلاق اجتماعی را فضیلت بزرگی برای انسان ها معرفی می نماید.

پیشینه پژوهش

تحقیقات زیادی در زمینه سبک زندگی اسلامی یا سرمایه اجتماعی به طور جداگانه انجام شده است که در هر کدام به سبک زندگی یا تأثیر سرمایه اجتماعی در ابعاد مختلف زندگی پرداخته شده است. حسین زاده و دیگران (۱۳۹۵) دریافتند بین سبک زندگی اسلامی با سلامت روان و میزان تاب آوری دانشجویان دانشگاه کاشان رابطه معنی دار وجود دارد. طغیانی، کجباف و بهرام پور (۱۳۹۲) دریافتند سبک زندگی به طور کلی و سبک زندگی اسلامی به طور خاص، با جنبه های مختلف روانی، اجتماعی و جسمانی زندگی افراد ارتباط دارد. رجب نژاد و دیگران (۱۳۹۱) نشان دادند سبک زندگی اسلامی می تواند در موفقیت افراد تأثیر بگذارد. خادم عزیززاده و افسری (۱۳۹۵) دریافتند با بررسی اصول اسلامی مانند وحدت، اخوت، عدالت، تعاون، مشورت و رابطه، تکافل اجتماعی و همین طور فضایل اخلاقی نظیر صداقت، وفای به عهد، حسن ظن، خوشرویی و ... درمی یابیم که اجرای اصول اسلامی در ابعاد فردی و اجتماعی بر انواع و سطوح مختلف سرمایه اجتماعی تأثیر زیادی دارد و علاوه بر آن، به نظر می رسد که پیاده شدن این اصول، مؤثرترین روشی است که می تواند سرمایه اجتماعی را به بالاترین سطح ممکن برساند. سرمایه اجتماعی اسلامی در بعد شناختی، براساس اصول وحدت و اخوت و بسیاری از فضایل اخلاقی دیگر و در بعد ساختاری، بر اساس اصولی

نظیر تعاون، رابطه، مشورت، تکافل اجتماعی و بسیاری از جنبه‌های اجتماعی دستورات اسلام، شکل می‌گیرد. الگوی اسلامی مشارکت اجتماعی، اشکالات الگوهای غیراسلامی را حل می‌کند و مشارکت اجتماعی با الگوی اسلامی می‌تواند تأثیر عمده‌ای بر رشد و توسعه جامعه اسلامی داشته باشد. گسترش و تعمیق اعتقادات و فرهنگ اسلامی و گسترش مشارکت اجتماعی مردم در امور مختلف، دو راهکار مهم برای افزایش سرمایه اجتماعی اسلامی می‌باشند. طولابی، صمدی و مطهری نژاد (۱۳۹۲) دریافتند سبک زندگی اسلامی به عنوان یکی از اصول اساسی در توسعه رفتارهای فردی، اجتماعی و روانشناختی است که می‌تواند به عنوان یک محرک در ایجاد اعتماد به نفس، عزت نفس، احساس خودبینی و توجه به خود و خودکارآمدی داشته باشد. کورساریس و آسش (Coursaris & Osch, 2015) دریافتند هر چه فن آوری ارائه شده در محل کار با سبک زندگی افراد تناسب داشته باشد، میزان موفقیت اجرای فن آوری افزایش می‌یابد. افرادی که به مهارت‌های خودشناسی، اعتماد به نفس، خودیابی و ... مجهز هستند، توانایی تطبیق خود را با شرایط محیطی داشته و فن آوری را با سبک زندگی خود هماهنگ تر می‌نمایند. فاضلی کبریا و دلشاد تهرانی (۱۳۹۱) بر اساس نتایج پژوهش در کتاب نهج البلاغه، بر نقش عمده حاکمان در ایجاد و ارتقای سرمایه اجتماعی در جامعه اسلامی تأکید کرده و مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی را در جامعه اسلامی به صورت زیر مطرح می‌کنند: تأکید بر خدامحوری و تقوای الهی، کنترل هوای نفس، محبت نسبت به مردمان و نفی خشونت‌ورزی، عفو و بخشش، انجام عمل صالح، نفی خودکامگی و قدرت طلبی، توجه به توده مردمان، نفی تبعیض‌گرایی، نفی خواص‌گرایی، تأکید بر انصاف و عدالت‌محوری، مدارا و ملایمت، نفی بدبینی، تأکید بر حسن ظن، خوش رفتاری، خوشرویی و وفای به عهد، نفی سخن‌چینی و دورگویی و تأکید بر صداقت و اعتدال. در اسلام حسن ظن و اعتماد به دیگران یک اصل است، به امانت‌داری و وفای به عهد تأکید زیادی شده است. از این رو، رعایت هنجارهای اجتماعی یک اصل است و توصیه به گسترش روابط دوستانه میان مسلمان‌ها، از سوی رهبران مسلمان، بارها شده است.

آگیو و آگیوا (Ageev & Ageeva, 2015) نشان دادند سبک زندگی افراد در تعیین نقش رفاه اجتماعی افراد نقش مهمی ایفاء می نماید. افرادی که در شهرهای کوچک رشد و پرورش یافته بودند، دریافت های ذهنی آنها نوعی وابستگی منفی را برای آنها ایجاد می نمود که سبب می شد تا الگوهای سبک زندگی آنها به سمت مصرف کمتر تمایل یابد. در صورتی که افراد رشد یافته در مناطق شهری پیشرفته و بزرگ و پرجمعیت، سبک زندگی تجملی تری را برای خود برمی گزینند. بنابراین سبک زندگی خانواده های شهری، پرمصرف تر از خانواده های روستایی پیش بینی شد. کریستنسن و کارپیانو (Christensen & Carpiano, 2014) دریافتند که سطح زندگی اجتماعی افراد یکی از عوامل اساسی بین زنان دانمارکی محسوب می شود. آنها با توجه به سطح کلاس اجتماعی خود و خانواده، سبک زندگی را برمی گزینند که با رویکردهای سلامتی آنها مطابقت داشته باشد. در این پژوهش، رابطه بین سلامت و سبک زندگی مثبت و معنادار و رابطه میان سطح کلاس اجتماعی افراد و سلامت نیز مثبت گزارش شده است.

فرضیه های پژوهش

بین سبک زندگی اسلامی و سرمایه اجتماعی دانشجویان، رابطه معنی دار وجود دارد.
بین بعد اجتماعی سبک زندگی اسلامی و سرمایه اجتماعی دانشجویان، رابطه معنی دار وجود دارد.

بین بعد باورهای سبک زندگی اسلامی و سرمایه اجتماعی دانشجویان، رابطه معنی دار وجود دارد.

بین بعد عبادی سبک زندگی اسلامی و سرمایه اجتماعی دانشجویان، رابطه معنی دار وجود دارد.

بین بعد اخلاقی سبک زندگی اسلامی و سرمایه اجتماعی دانشجویان، رابطه معنی دار وجود دارد.

بین بعد مالی سبک زندگی اسلامی و سرمایه اجتماعی دانشجویان، رابطه معنی دار وجود دارد.

بین بعد امنیتی سبک زندگی اسلامی و سرمایه اجتماعی دانشجویان، رابطه معنی دار وجود دارد.

بین بعد تفکر و علم سبک زندگی اسلامی و سرمایه اجتماعی دانشجویان، رابطه معنی دار وجود دارد.

بین بعد خانواده سبک زندگی اسلامی و سرمایه اجتماعی دانشجویان، رابطه معنی دار وجود دارد.

بین بعد سلامت سبک زندگی اسلامی و سرمایه اجتماعی دانشجویان، رابطه معنی دار وجود دارد.

بین بعد زمان بندی سبک زندگی اسلامی و سرمایه اجتماعی دانشجویان، رابطه معنی دار وجود دارد.

روش تحقیق

این تحقیق از نظر هدف، پژوهشی- کاربردی است. این پژوهش هم چنین از نظر جمع آوری اطلاعات از نوع توصیفی- پیمایشی و از نوع مطالعه ی همبستگی بین متغیرها می باشد. جامعه پژوهش، شامل کلیه دانشجویان دختر و پسر رشته های مختلف دوره های کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترای کلیه رشته های دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد به تعداد ۱۸۷۴ نفر می باشد که با توجه به جدول مورگان، حجم نمونه ۳۵۰ نفر به شیوه نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شد. ابزار جمع آوری اطلاعات، دو پرسشنامه ذیل و مطالعات کتابخانه ای می باشد.

الف) پرسشنامه سرمایه اجتماعی اونیکس و بولن (Onyx & Bullen, 2000): پرسشنامه ۱۲ سؤالی است که به وسیله آن می توان میزان سرمایه اجتماعی افراد را سنجید. سؤالات این پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت به صورت بسته پاسخ پنج گزینه ای (خیلی کم، کم، تا حدودی، زیاد، خیلی زیاد) می باشد.

ب) پرسشنامه سبک زندگی اسلامی کویانی آرانی (۱۳۸۸): پرسشنامه ای ۴۵ سؤالی است که به وسیله آن می توان سبک زندگی اسلامی را که شامل ده زیرمعیار

اجتماعی، باورها، عبادی، اخلاق، مالی، خانواده، سلامت، تفکر و علم، امنیتی- دفاعی و زمان شناسی است، سنجید. سؤالات این پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت به صورت بسته پاسخ پنج گزینه‌ای (خیلی کم، کم، تا حدودی، زیاد، خیلی زیاد) می باشد. مؤلفه‌های این پرسشنامه در جدول ۱ ارایه شده است. ضریب آلفای کل محاسبه شده ی آن، برابر ۰/۹۴۳ است و با توجه به این که بزرگتر از ۰/۷ است و این مقدار قابل توجهی است، لذا می توان نتیجه گرفت که پرسشنامه مورد استفاده، از پایایی پژوهشی لازم برخوردار می باشد.

جدول ۱) ضریب آلفای پرسشنامه

مؤلفه ها	ضریب آلفای کرونباخ $\alpha > 0.70$
امنیت	۰/۷۵
اجتماعی	۰/۸۴
اعتقادی	۰/۸۱
عبادی	۰/۷۵
اخلاقی	۰/۸۲
مالی	۰/۷۹
خانوادگی	۰/۸۲
سلامتی	۰/۷۶
زمان بندی	۰/۸۷
تفکر	۰/۷۹
سبک زندگی اسلامی	۰/۹۲
سرمایه اجتماعی	۰/۹۱
کل پرسشنامه	۰/۹۴

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و آزمون‌های استنباطی کولموگروف، همبستگی پیرسون و رگرسیون با نرم افزار SPSS نسخه ۲۰ استفاده گردید.

یافته‌ها

در ابتدا جهت بررسی فرض نرمال بودن داده‌ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده می‌شود. در صورتی که مقدار آن بیشتر از ۰.۵٪ شود، از ضریب همبستگی پیرسون و در غیر این صورت، از آزمون‌های گروه ناپارامتریک (ضریب همبستگی اسپیرمن) استفاده خواهد شد. جدول ۲ وضعیت نرمال بودن متغیرها را نشان می‌دهد.

جدول ۲) بررسی نرمال بودن توزیع داده‌های مؤلفه‌های پژوهشی

مؤلفه‌ها	آماره کلموگروف-اسمیرنوف	سطح معناداری
بعد امنیتی	۱/۸۷۲	۰/۰۶۲
بعد اجتماعی	۱/۴۳۹	۰/۵۳۲
بعد باورها	۱/۳۵۵	۰/۰۵۱
بعد عبادی	۱/۲۶۳	۰/۰۸۲
بعد اخلاقی	۱/۰۸۴	۰/۱۹۱
بعد مالی	۱/۰۹۹	۰/۱۷۸
بعد خانواده	۱/۴۹۵	۰/۰۷۳
بعد سلامت	۱/۴۰۱	۰/۱۳۹
بعد زمان شناسی	۱/۶۸۴	۰/۰۶۷
بعد تفکر و علم	۱/۶۱۹	۰/۱۱۱
سرمایه اجتماعی	۱/۰۷۳	۰/۲۰۰

با توجه به این که سطح معناداری آزمون کلموگروف-اسمیرنوف در کلیه متغیرهای پژوهشی بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد، لذا با ۹۵٪ اطمینان می‌توان گفت توزیع نرمات در این متغیر نرمال می‌باشد، پس می‌توان از آزمون‌های پارامتریک (ضریب همبستگی پیرسون) استفاده کرد. در این بخش، وجود همبستگی بین متغیرهای مستقل و وابسته با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون در نرم افزار SPSS مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول ۳) بررسی همبستگی بین متغیرها

فرضیه	متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب همبستگی	سطح معنی داری	میزان خطا	نتیجه
فرعی ۱	بعد امنیتی	سرمایه اجتماعی	۰/۴۶۴	۰/۰۰۰	۰/۰۱	رد H_0
فرعی ۲	بعد اجتماعی	سرمایه اجتماعی	۰/۵۰۹	۰/۰۰۰	۰/۰۱	رد H_0
فرعی ۳	بعد باورها	سرمایه اجتماعی	۰/۴۴۷	۰/۰۰۰	۰/۰۱	رد H_0
فرعی ۴	بعد عبادی	سرمایه اجتماعی	۰/۵۲۰	۰/۰۰۰	۰/۰۱	رد H_0
فرعی ۵	بعد اخلاقی	عملکرد سازمانی	۰/۵۰۹	۰/۰۰۰	۰/۰۱	رد H_0
فرعی ۶	بعد مالی	سرمایه اجتماعی	۰/۱۰۹	۰/۰۵۰	۰/۰۵	تایید H_0
فرعی ۷	بعد خانوادگی	سرمایه اجتماعی	۰/۵۱۹	۰/۰۰۰	۰/۰۱	رد H_0
فرعی ۸	بعد سلامت	سرمایه اجتماعی	۰/۰۷۰	۰/۲۱۰	۰/۰۵	تایید H_0
فرعی ۹	بعد زمان شناسی	سرمایه اجتماعی	۰/۰۵۱	۰/۳۶۲	۰/۰۵	تایید H_0
فرعی ۱۰	بعد تفکر و علم	سرمایه اجتماعی	۰/۶۳۰	۰/۰۰۰	۰/۰۱	رد H_0
اصلی	سبک زندگی اسلامی	سرمایه اجتماعی	۰/۶۴۷	۰/۰۰۰	۰/۰۱	رد H_0

با توجه به جدول ۳ که رابطه ضریب همبستگی بین متغیرها را نشان می دهد، می توان گفت چون ضریب همبستگی محاسبه شده در بین متغیرهای امنیتی، اجتماعی، باورها، عبادی، اخلاقی، خانوادگی، تفکر و علم و متغیر اصلی سبک زندگی اسلامی با سرمایه اجتماعی، به ترتیب ۰/۴۶۴، ۰/۵۰۹، ۰/۴۴۷، ۰/۵۲۰، ۰/۵۰۹، ۰/۵۱۹، ۰/۶۳۰ و ۰/۶۴۷ و در سطح اطمینان ۹۹٪ ضریب همبستگی جدول، بحرانی بیشتر است و هم چنین با توجه به این که سطح معناداری در جدول قید شده کمتر از ۰/۰۱ است، پس باید گفت بین متغیرهای امنیتی، اجتماعی، باورها، عبادی، اخلاقی، خانوادگی، تفکر و علم و متغیر اصلی سبک زندگی اسلامی با سرمایه اجتماعی، رابطه معنی داری وجود دارد. در نتیجه، فرضیه پژوهش تأیید و فرضیه صفر رد می شود ($\text{sig} < ۰/۰۱$). اما چون ضریب همبستگی محاسبه شده در بین متغیرهای مالی، سلامت و زمان شناسی با سرمایه اجتماعی، به ترتیب ۰/۱۰۹، ۰/۰۷۰ و ۰/۰۵۱ در سطح اطمینان ۹۵٪ ضریب همبستگی جدول، بحرانی کمتر است و هم چنین با توجه به این که سطح معناداری در جدول قید شده بیشتر از ۰/۰۵ است، پس باید گفت بین متغیرهای مالی، سلامت و زمان شناسی

با سرمایه اجتماعی، رابطه وجود ندارد. در نتیجه، فرضیه پژوهش رد و فرضیه صفر تأیید می شود ($\text{sig} > 0/05$). لذا با توجه به معنی دار بودن متغیرها، از آزمون رگرسیون استفاده می شود.

جدول ۴) آزمون رگرسیون خطی متغیرها

فرضیه	متغیر	مقدار B	مقدار Beta	مقدار T	سطح معنی داری	میزان خطا	نتیجه
فرعی ۱	بعد امنیتی	۰/۲۷۱	۰/۲۷۷	۲/۵۹۷	۰/۰۱۱	۰/۰۱	رد H_0
فرعی ۲	سرمایه انسانی	۰/۱۹۵	۰/۲۱۶	۴/۳۳۸	۰/۰۰۰	۰/۰۱	رد H_0
فرعی ۳	بعد باورها	۰/۲۲۶	۰/۲۲۹	۱/۹۸۱	۰/۰۴۸	۰/۰۱	رد H_0
فرعی ۴	بعد عبادی	۰/۱۹۰	۰/۱۹۵	۲/۶۵۲	۰/۰۰۹	۰/۰۱	رد H_0
فرعی ۵	بعد اخلاقی	۰/۱۰۸	۰/۱۲۰	۲/۱۲۹	۰/۰۴۲	۰/۰۱	رد H_0
فرعی ۷	بعد خانوادگی	۰/۲۱۳	۰/۲۲۵	۴/۹۷۳	۰/۰۰۰	۰/۰۱	رد H_0
فرعی ۱۰	بعد تفکر و علم	۰/۳۲۵	۰/۳۶۹	۷/۵۶۰	۰/۰۰۰	۰/۰۱	رد H_0
اصلی	سبک زندگی اسلامی	۱/۰۱۳	۰/۳۴۷	۱۵/۲۶۲	۰/۰۰۰	۰/۰۱	رد H_0

در جدول ۴ با توجه به بررسی انجام شده می توان پیش بینی کرد که بیشترین تأثیر مؤلفه های سبک زندگی (بعد تفکر و علم، بعد امنیتی، بعد باورها، بعد خانوادگی، بعد سرمایه انسانی، بعد عبادی و بعد اخلاقی)، به ترتیب ۰/۳۲۵، ۰/۲۷۱، ۰/۲۲۶، ۰/۲۱۳، ۰/۱۹۵، ۰/۱۹۰ و کمترین تأثیر را بعد اخلاقی ۰/۱۰۸ بر سرمایه اجتماعی خواهند گذاشت.

بحث و نتیجه گیری

هدف این تحقیق، بررسی همبستگی میان سبک زندگی اسلامی و سرمایه اجتماعی در بین دانشگاہیان بود. برای این منظور رابطه ابعاد امنیتی، اجتماعی، باورها، عبادی، اخلاقی، خانوادگی، تفکر و علم، مالی، سلامت، زمان شناختی و سبک زندگی اسلامی با متغیر سرمایه اجتماعی سنجیده شد. طبق یافته های این پژوهش، بعد امنیتی، اجتماعی، باورها، عبادی، اخلاقی، خانوادگی، تفکر و علم و سبک زندگی اسلامی، عواملی مؤثر در

افزایش سرمایه اجتماعی هستند. هم چنین همبستگی بعد مالی، سلامت و زمان شناسی با سرمایه اجتماعی در این تحقیق رد شد. بنابراین، مدیران این حوزه باید در برنامه ها و فعالیت های خود بر این ابعاد تمرکز بیشتری کنند. هم چنین، مدیران می توانند با توجه به تأثیر بالای سبک زندگی اسلامی، توجه بیشتری به این مسأله در بهبود سطح سرمایه اجتماعی در جامعه داشته باشند. با توجه به ارتباط معنادار بعد اجتماعی و سرمایه اجتماعی، با تکیه بر وظایف فرد در ارتباط با دیگران، انسان ها می توانند فراتر از خود و خانواده ی خود رفتار کنند و از این طریق، با توجه به تأکید سبک زندگی اسلامی بر گذشت و فداکاری، سرمایه اجتماعی را نیز ارتقاء دهند. در بعد عبادی و وظایف فرد در رابطه با خداوند، فرد می تواند با انجام اعمالی اعم از عبادات مشخص، مثل نماز، روزه، تلاوت قرآن، ذکرهای مستحبی، حج، ... و رفتارهایی که رسماً نام عبادت ندارند، اما فرد به نیت اطاعت از خداوند آن را انجام می دهد، در جهت سبک زندگی اسلامی گام بردارد و با توجه به ارتباط مثبت بعد عبادی با سرمایه اجتماعی، به بهبود آن در جامعه اسلامی کمک نماید. نتایج پژوهش حاضر با یافته های نیکوکار و دیگران (۱۳۹۳)؛ رجب نژاد و دیگران (۱۳۹۱)؛ حسین زاده و دیگران (۱۳۹۵)؛ افسری (۱۳۹۰)؛ طولابی، صمدی و مطهری نژاد (۱۳۹۲)؛ کورساریس و آسش (Coursaris & Osch, 2015)؛ آگیو و آگیو (Ageev & Ageeva, 2015)؛ هامیگ، گاتزملیر و کاواچی (Hammig, Gutzwiller & Kawachi, 2014) و کریستنسن و کارپیانو (Christensen & Carpiano, 2014) همسو می باشد. آنها دریافتند که بین سبک زندگی افراد با سرمایه اجتماعی، به نحوی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. اکثر جامعه شناسان نقش دین را در افزایش ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی مهم می دانند. تعالیم دین اسلام نه تنها می توانند روابط مستحکمی را در سطوح خرد و کلان به وجود آورند و سرمایه اجتماعی درون گروهی را شکل دهند، بلکه می توانند در تعامل و مشارکت جمعی با سایر انسان ها و جوامع، به پیشرفت و توسعه ی پایداری دست یابند و سرمایه ی اجتماعی برون گروهی را تشکیل دهند. دین می تواند در تعریف ارزش ها، هنجارهای اجتماعی، روحیه گروهی، همکاری،

تعاون، گسترش مشارکت داوطلبان و مانند آن نقش تأثیرگذاری داشته باشد. حال این که اثربخشی دین در توسعه سرمایه اجتماعی، علاوه بر ماهیت و محتوای آن، تحت تأثیر میزان تدین افراد نیز می باشد. یعنی مذهب و دین، بخش مهمی از هویت افراد جامعه را تشکیل می دهد. لذا دین چه از طریق محتوا و چه از طریق حضور در زندگی افراد جامعه، می تواند حس اعتماد، مشارکت، روحیه همکاری و تعاون را تقویت کند. آموزه های اسلامی در ابعاد اعتقادی، اخلاقی و فقهی به تقویت سرمایه اجتماعی در شکل درون گروهی و برون گروهی منجر می شود. در آموزه های اسلامی، عناصر، مؤلفه ها و شاخص هایی از جنس سرمایه اجتماعی وجود دارد که در ابعاد اعتقادی، اخلاقی و فقهی متبلور می شود. در واقع، می توان گفت اگر سبک زندگی در ابعاد مختلف آن مبتنی بر آموزه های اسلامی باشد، به شکل گیری سرمایه اجتماعی منجر خواهند شد. از طرفی، «تقویت سرمایه اجتماعی نیز باعث بهبود سبک زندگی می شود» (افخمی اردکانی، ۱۳۹۴: ۵۷۴).

سبک زندگی اسلامی می تواند با تأکید بر مفاهیم درونی شده در لایه های زیرین عاطفی و شناختی، به مفاهیم هستی شناختی، انسان شناختی، خدا شناختی و ... توجه نماید و این سؤالات فلسفی را برای انسان امروزی برطرف نماید و با تشکیل باورها به صورت خودآگاه یا ناخودآگاه، تغییرات تعیین کننده ای در رفتار انسان ها و سبک زندگی آنان ایجاد نماید و اهداف مشترکی را برای جامعه تعریف کند که این اهداف و باورهای مشترک، خود به نوعی مبین سرمایه اجتماعی است. در حوزه اخلاق، سبک زندگی اسلامی می تواند با ایجاد صفات و رفتارهای اخلاقی، به بهبود روابط اجتماعی در جامعه کمک نماید و سرمایه اجتماعی را بهبود دهد. هم چنین با توجه به ارتباط مثبت ابعاد خانوادگی، امنیتی و تفکر و علم با سرمایه اجتماعی، در راستای سبک زندگی اسلامی می توان با سیاست گذاری در این حوزه ها، مانند تقویت بنیاد خانواده در جامعه، بهبود امنیت اجتماعی، سرمایه گذاری در بخش های علمی و ... علاوه بر شکوفایی اسلام در جامعه، شاهد رشد سرمایه اجتماعی نیز بود. سبک زندگی اسلامی، عاملی است که به هنگام شکست ناشی از دست نیافتن

به اهداف یا وجود تعارض، فرد را قادر می‌سازد تا ضمن شناخت بهتر خود و دیگران، به ایجاد ارتباطات مناسب با افراد و سازگاری با محیط و اجتماع پردازند و از این طریق، سرمایه اجتماعی را غنی‌تر نماید. از سوی دیگر، در حوزه‌های مالی، سلامت و زمان‌شناسی، با توجه به رد شدن فرضیه‌ها، در این تحقیق نمی‌توان این ابعاد را نادیده گرفت، بلکه پیشنهاد می‌گردد تا مطالعات بیشتری در این حوزه‌ها صورت گرفته و ارتباط آنها با سرمایه اجتماعی، شفاف‌تر گردد.

منابع

- آشنا، مصطفی؛ مرزبان، عباس؛ تسلیمی، محمد (۱۳۸۵). "بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و کارآفرینی سازمانی". فرهنگ مدیریت، سال چهارم، ش ۱۴ (پاییز و زمستان): ۲۱-۳۷.
- افخمی اردکانی، مهدی (۱۳۹۴). "توسعه سرمایه اجتماعی در پرتو سبک زندگی اسلامی". مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره دوم، ش ۴ (زمستان): ۵۶۵-۵۸۴.
- افسری، علی (۱۳۹۲). "سرمایه اجتماعی در اسلام". دوفصلنامه تخصصی پژوهش‌های میان‌رشته‌ای قرآن کریم، سال چهارم، ش ۱ (تابستان): ۱۸-۱۰۱.
- جانی‌پور، محمد؛ ستوده‌نیا، محمدرضا (۱۳۹۲). "جهاد؛ مقوله‌ای فرهنگی - اعتقادی در چارچوب سبک زندگی اسلامی". دوفصلنامه تخصصی پژوهش‌های میان‌رشته‌ای قرآن کریم، سال چهارم، ش ۱ (بهار و تابستان): ۷۵-۹۲.
- حسین‌زاده، علی، و دیگران (۱۳۹۵). "رابطه سبک زندگی اسلامی با سلامت روان و میزان تاب‌آوری دانشجویان دانشگاه کاشان". فصلنامه روان‌شناسی و دین، سال نهم، ش ۱، پیاپی ۳۳ (بهار): ۸۵-۱۰۶.
- حسینی قمی، طاهره؛ سلیمی بجستانی، حسین (۱۳۹۰). "رابطه بین جهت‌گیری مذهبی و تاب‌آوری در بین مادران دارای فرزند مبتلا به بیماری". فصلنامه روان‌شناسی و دین، سال چهارم، ش ۳ (پاییز): ۶۹-۸۲.
- خادم‌علیزاده، امیر؛ افسری، علی (۱۳۹۵). "تأثیر آموزه‌های اعتقادی و اخلاقی اسلام

- بر سرمایه اجتماعی مسلمانان جهان (با تأکید بر شاخص اعتماد تعمیم یافته)." پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، دوره ششم، ش ۲۳ (تابستان): ۴۵-۵۸.
- خورشیدی، صدیقه؛ دربندی، سمانه (۱۳۸۹). "مطالعه تطبیقی سرمایه اجتماعی در بانک‌های دولتی شهر کرمان". دانش و توسعه، دوره هفدهم، ش ۳۲ (پاییز): ۱۶۴-۱۹۵.
- رجب‌نژاد، محمدرضا، و دیگران (۱۳۹۱). "بررسی سبک زندگی اسلامی از منظر حیات طیبه در قرآن". نشریه علمی-پژوهشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، سال اول، ش ۱ (پاییز): ۹-۲۹.
- شریعتی، صدرالدین (۱۳۹۲). "درآمدی بر سبک زندگی اسلامی در آیات و روایات". فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، سال چهارم، ش ۱۳ (بهار): ۱-۱۰.
- طغیانی، مجتبی؛ کجباغ، محمدباقر؛ بهرام‌پور، مهدی (۱۳۹۲). "رابطه سبک زندگی اسلامی با نگرش‌های ناکارآمد در دانشجویان". دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، سال چهاردهم، ش ۴، پیاپی ۵۴ (زمستان): ۳۵-۴۳.
- طولابی، زینب؛ صمدی، سعید؛ مطهری‌نژاد، فاطمه (۱۳۹۲). "بررسی نقش میانجی عزت نفس و خودکارآمدی در رابطه بین سبک زندگی اسلامی و سازگاری اجتماعی جوانان شهر مشهد". فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان، سال سوم، ش ۹ (بهار): ۱۱۵-۱۳۲.
- عبداللهی، محمدعلی (۱۳۹۶). "سرمایه اجتماعی و عنایت الهی". فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره چهارم، ش ۴ (زمستان): ۴۳۸-۴۹۹.
- غیائی ندوشن، سعید؛ امین‌الرعا، احسان (۱۳۹۵). "بررسی تأثیر ابعاد سرمایه اجتماعی و سرمایه فکری بر میزان بهره‌وری منابع انسانی". فصلنامه مطالعات مدیریت بهبود و تحول، سال بیست و پنجم، ش ۸۰ (زمستان): ۱۸۳-۲۰۹.
- فاضلی کبری، حامد؛ دلشاد تهرانی، مصطفی (۱۳۹۱). سرمایه اجتماعی در نهج‌البلاغه: رویکردی مدیریتی. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- کاویانی‌آرانی، محمد (۱۳۸۸). "طرح نظریه سبک زندگی بر اساس دیدگاه اسلام

و ساخت آزمون سبک زندگی اسلامی و بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی آن". پایان‌نامه دکترای روان‌شناسی عمومی، دانشگاه اصفهان، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.

----- (۱۳۹۰). "کمی‌سازی و سنجش سبک زندگی اسلامی". *روان‌شناسی و دین*، سال دوم، ش ۴ (تابستان): ۲۷-۴۴.

----- کجباف، محمدباقر، و دیگران (۱۳۹۰). "رابطه سبک زندگی اسلامی با شادکامی در رضایت از زندگی دانشجویان شهر اصفهان". *روان‌شناسی و دین*، سال چهارم، ش ۴ (زمستان): ۶۱-۷۴.

----- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۵). *تجدد و تشخیص جامعه و هویت شخصی در عصر جدید*. ترجمه ناصر موفقیان. تهران: نی.

----- موسوی، میرطاهر؛ شبانی، ملیحه (۱۳۹۴). *سرمایه اجتماعی و سلامت اجتماعی؛ مفاهیم و رویکردها*. تهران: آگاه.

----- نیکوکار، غلامحسین، و دیگران (۱۳۹۳). "تأثیر سبک زندگی اسلامی بر موفقیت تحصیلی". *دوفصلنامه علمی-پژوهشی مدیریت اسلامی*، سال بیست و دوم، ش ۱ (بهار و تابستان): ۱۹۷-۲۱۱.

----- یوسف‌نیا، مهدی؛ مهاجرانی، علی‌اصغر؛ حقیقتیان، منصور (۱۳۹۴). "بررسی عوامل فرهنگی و اجتماعی مؤثر بر سبک زندگی ساکنان روستاهای تبدیل‌شده به شهر در شهرستان‌های خواف و رشتخوار (نمونه موردی: شهرهای نشتیفان، سلامی و جنگل)". *فصلنامه مطالعات فرهنگی-اجتماعی خراسان*، دوره دهم، ش ۲، پیاپی ۳۸ (زمستان): ۱۴۳-۱۶۵.

----- Ageev, I.; Ageeva, V. (2015). "Urban lifestyle as an element of consumption ideal and economic wellbeing: meaning-changing transformation from Soviet period to modernity". *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 166, No.7: 24 - 29.

----- Burt, R. (1997). "The Contingent Value of Social Capital". *Administrative Science Quarterly*, Vol. 42, No. 2: 339 - 365.

- Collins, J. (2006). *Social capital s dark side: knowledge, reciprocity, and the liability of relationships*. Texas: A & M University.
- Christensen, V.; Carpiano, R. (2014). “Social class differences in BMI among Danish women: Applying Cockerham’s health lifestyles approach and Bourdieu’s theory of lifestyle”. *Social Science & Medicine*, Vol. 112, No. 6: 12 - 21.
- Coursaris, C.; Osch, W. (2015). “Lifestyle-technology fit: Theorizing the role of self-identity in IS research”. *Computers in Human Behavior*, Vol. 49, No. 10: 460 – 476.
- Davison, K., et al. (2014). “The contribution of lifestyle and work factors to social inequalities in self-rated health among the employed population in Switzerland”. *Social Science & Medicine*, Vol. 121, No. 11: 74 - 84.
- Kerr, J. (2000). *Community health promotion: challenge for practice*. Birmingham: Tindhal press.
- Nahapiet, J.; Ghoshal, S. (1998). “Social capital, intellectual capital and the rganizational advantage”. *Academy of management review*, Vol. 23, No. 2: 242 - 260.
- Onyx, J.; Bullen, P. (2000). “Measuring Social Capital in Five Communities”. *Journal of Applied Behavioral Science*, Vol. 36, No. 2: 23 - 28.
- Putnam, R. D. (2002). *Democracies in flux: The evolution of social capital in contemporary society*. Oxford: Oxford university press.

